

INFORMATIEBLAD

ZBO'S EN PBO-ORGANEN

De overheid kent vele gezichten. Naast de overheidsorganisaties die we met 'Den Haag' associëren, zijn er nog tal van instellingen en bedrijven die overheidstaken uitoefenen. Voor een belangrijk deel gaat het om de zogenaamde zelfstandige bestuursorganen (ZBO's) en om de organen van publiekrechtelijke beroeps- en bedrijfsorganisatie (PBO-organen). Met dit informatieblad willen wij u duidelijk maken om welke instellingen en bedrijven het precies gaat en in hoeverre deze organisaties onder de archiefwetgeving vallen.

Dit informatieblad is vooral interessant voor ZBO's en PBO-organen die kort geleden zijn ingesteld of binnenkort in het leven worden geroepen, voor ZBO's die willen weten 'hoe zit het ook alweer met de Archiefwet' en voor ZBO's en PBO-organen die binnenkort opgeheven zullen worden. Maar ook kan dit informatieblad van nut zijn voor de (overheids)instellingen die archieven van ZBO's of PBO-organen (gaan) bewerken of beheren. Tenslotte geeft dit informatieblad inzicht op welke organisaties de Archiefwet 1995 van toepassing is.

Natuurlijk kunt u het hele informatieblad lezen. Bent u speciaal geïnteresseerd in één of meer onderdelen dan kunt u met het volgende schema uw weg in dit informatieblad uitstippelen. We besteden aandacht aan de volgende punten:

1. Wat zijn ZBO's en PBO-organen?
2. Is uw organisatie een ZBO of PBO?
3. In hoeverre geldt de Archiefwet 1995 voor uw ZBO of PBO?
4. Wie is zorgdrager?
5. Welke eisen stelt de wet aan het archiefbeheer?

1. Wat zijn ZBO's en PBO-organen?

Om dat uit te leggen moeten we onvermijdelijk een paar bestuurlijk-juridische begrippen gebruiken. Bij de centrale overheid zijn de ministers verreweg de belangrijkste bestuursorganen. Maar daarnaast zijn er nog enkele duizenden andere bestuursorganen die overheidstaken uitoefenen. Als deze bestuursorganen niet direct onder het gezag van de verantwoordelijke minister vallen, spreken we zelfstandige bestuursorganen, afgekort ZBO. Veel ZBO's worden speciaal opgericht of aangewezen om overheidstaken te vervullen. Maar het komt ook voor dat bestaande private organisaties of personen naast hun gewone werkzaamheden een overheidstaak er 'bijdoen'. Alleen voor dat deel zijn zij dan ZBO.

Erfgoedinspectie

Koninginnegracht 25
Den Haag
Postbus 16478
2500 BL Den Haag
www.erfgoedinspectie.nl

Contact

T +31-70-412 4079
F +31-70-412 4014
info@erfgoedinspectie.nl

Datum

19 januari 2012

Waarom herkent u een ZBO of PBO?

1. ZBO's zijn voor een deel bestuursorganen van rechtspersonen die bij of krachtens de wet zijn ingesteld. Zoals Staatsbosbeheer of de Centrale Organisatie Werk en Inkomen. Maar het kan ook gaan om bestuursorganen die tot de Staat der Nederlanden behoren en dus geen eigen rechtspersoonlijkheid hebben.
2. Een veel grote categorie bestuursorganen is niet krachtens de wet in het leven geroepen, maar oefent wel op grond van een wettelijk voorschrift overheidsgezag uit. Hiervan is sprake als een bedrijf of andere instelling op eenzijdige manier de rechtspositie van een burger of bedrijf bepaalt. Dat doet bijvoorbeeld een schoolbestuur, als het op grond van een onderwijswet een diploma afgeeft. Dit diploma geeft u in principe een toegangsrecht tot een universiteit of hogeschool. Een ander bekend voorbeeld zijn de APK-stations, die op grond van de Wegenverkeerswet keuringsbewijzen voor auto's verstrekken.
3. Vergelijkbaar met de onder 2 beschreven type zijn particuliere personen die overheidsgezag uitoefenen. Dit zijn bijvoorbeeld notarissen of gerechtsdeurwaarders, die voor een deel van hun werkzaamheden zelfstandig bestuursorgaan zijn.

Categorie 1 noemen we publiekrechtelijke ZBO's. Het zijn ZBO's met een publiekrechtelijke organisatievorm; ze zijn immers krachtens de wet ingesteld.

Categorie 2 en 3 noemen we privaatrechtelijke zbo's. Het zijn privaatrechtelijke organisaties of personen waaraan krachtens wet 'enig openbaar gezag' is opgedragen.

PBO-organen zijn ook publiekrechtelijke bestuursorganen met een grote mate van zelfstandigheid. Toch kunnen we hen geen publiekrechtelijk ZBO noemen. PBO-organen zijn organen van krachtens de wet ingestelde samenwerkingsverbanden van branchegeenoten in een specifieke sector van het bedrijfsleven, zoals de detailhandel of de tuinbouw. Daarnaast gaat het om samenwerkingsverbanden van groepen beroepsbeoefenaren die een publiek belang hebben, zoals notarissen, accountants en advocaten. Daardoor hebben de PBO-organen een geheel eigen positie in ons staatsbestel.

2. Is uw organisatie een ZBO of PBO?

Er bestaan verschillende overzichten van ZBO's, die onderling nogal van elkaar verschillen en niet altijd volledig zijn. De Erfgoedinspectie onderhoudt daarom sinds 2000 een eigen overzicht waarin we een zo volledig en zorgvuldig mogelijk overzicht geven van alle ZBO's en PBO-organen. Dit overzicht actualiseren we periodiek. Op onze website staan overzichten van bestaande ZBO's, opgeheven ZBO's, ZBO's in oprichting, bestaande PBO-organen en opgeheven PBO-organen.

3. In hoeverre geldt de Archiefwet 1995 voor uw ZBO of PBO?

Niet alle ZBO's en PBO-organen hebben in dezelfde mate te maken met de voorschriften van de archiefwetgeving. Dat is afhankelijk van het soort ZBO. We laten aan de hand van onderstaand schema zien, welke soorten ZBO's er zijn en in hoeverre de Archiefwet van toepassing is op het archief van uw organisatie. Aan het slot van deze paragraaf gaan we in op de reikwijdte van de Archiefwet voor de PBO-organen. Als u geen private ZBO of een PBO-orgaan bent, kunt u na dit schema direct doorgaan naar paragraaf 4.

Soorten ZBO's	Voorbeelden	Reikwijdte Archiefwet
ZBO's met eigen publiekrechtelijke rechtspersoonlijkheid.	Staatsbosbeheer,	Van toepassing op

Te herkennen aan de volgende wettelijke formulering: 'Er is een Dienst X. De dienst bezit rechtspersoonlijkheid.'	Uitvoeringsorganisatie Werknemersverzekeringen, Dienst Wegverkeer, Informatiebeheergroep, Kamers van Koophandel	gehele archief, inclusief archief bedrijfsvoering
ZBO's zonder eigen publiekrechtelijke organisatievorm; deze zijn onderdeel van de Staat der Nederlanden. Te herkennen aan de volgende wettelijke formulering: Er is een College X of Commissie Z ... (zonder vermelding van bezit van rechtspersoonlijkheid).	Kiesraad, Commissie Gelijke Behandeling, College ter Beoordeling van Geneesmiddelen	Van toepassing op gehele archief, inclusief archief bedrijfsvoering
ZBO's met privaatrechtelijke organisatievorm (stichting, vereniging, BV, NV). Te herkennen aan b.v. de volgende wettelijke formulering: 'Onze Minister wijst op aanvraag een of meerdere instellingen aan, die ... bevoegd zijn tot het uitvoeren van de door hem aan te wijzen werkzaamheden ...'	Stichting Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR), ziekenfondsen, certificatie- en keuringsinstellingen	Alleen van toepassing op archief dat samenhangt met de openbaar gezagtaak
Personen bekleed met openbaar gezag. Te herkennen aan b.v. de volgende wettelijke formulering: 'de minister (of ander bestuursorgaan) kan aan een natuurlijk persoon de bevoegdheid verlenen ...'	Notarissen, deurwaarders, sommige groepen keuringsartsen, keurmeesters van APK-stations	Alleen van toepassing op archief dat samenhangt met de openbaar gezagtaak

Let op:

- De publiekrechtelijke ZBO's vallen voor hun volledige archiefbeheer onder de Archiefwet.
- De privaatrechtelijke ZBO's (instellingen of personen bekleed met openbaar gezag) vallen voor hun archiefbeheer alleen onder de Archiefwet voor zover hun openbaar gezagtaak zich uitstrekt. Alle overige archiefbescheiden van een privaatrechtelijke ZBO vallen niet onder de Archiefwet.

Voorbeeld:

TNO Certification BV is voor verschillende ministers als certificeringsinstantie werkzaam. Als zodanig oefent dit TNO-bedrijf openbaar gezag uit en is het een ZBO. De Archiefwet is van toepassing op de certificeringstaken. Niet alleen het certificaat, maar ook de onderliggende documenten vallen onder de Archiefwet. Zo blijkt ook uit de aanwijzing van de verantwoordelijke minister van SZW: 'De instelling bewaart de gegevens met betrekking tot de afgifte van de verklaringen [van type onderzoek].' De minister verwijst in dit verband ook naar de Archiefwet. Daarnaast vervult TNO Certification BV nog tal van niet-wettelijke taken, die niet gepaard gaan met openbaar gezag. Hierop is de Archiefwet dus niet van toepassing.

De PBO-organen zijn te vergelijken met de ZBO's met eigen rechtspersoonlijkheid. We onderscheiden twee soorten PBO-organisaties, namelijk enerzijds product- en bedrijfsschappen en anderzijds publiekrechtelijke beroepsorganisaties zoals de Nederlandse Orde van Advocaten. De Archiefwet is

in beide gevallen van toepassing op het gehele archief, inclusief het archief van de bedrijfsvoering.

4. Wie is zorgdrager?

Voor iedere organisatie en zeker voor een overheidsorganisatie is het essentieel om te weten wie eindverantwoordelijk is. Zo ook bij de ZBO's en PBO-organen. In de Archiefwet 1995 wordt de verantwoordelijke (bestuurder) de zorgdrager genoemd. De zorgdrager is verantwoordelijk voor het archiefbeheer. De Archiefwet geeft aan wie de zorgdrager is.

Zorgdrager bij de ZBO's en PBO-organen zijn in de regel de (dagelijkse) besturen van de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke rechtspersonen die overheidstaken uitoefenen. Als het gaat om personen bekleed met openbaar gezag, zoals de notarissen en gerechtsdeurwaarders, zijn deze de zorgdrager. Artikel 41 van de Archiefwet is van toepassing.

Als echter een ZBO onderdeel van de Staat der Nederlanden is en daardoor geen eigen rechtspersoonlijkheid heeft, berust de zorg voor beheerstaken bij de minister, dit naar analogie met de verantwoordelijkheid van de minister voor andere bedrijfsvoeringstaken als financieel en personeel beheer. Dit beginsel is in de Aanwijzingen voor ZBO's en de ontwerp-Kaderwet zelfstandige bestuursorganen neergelegd. In dit geval is art. 23 van de Archiefwet van toepassing.

5. Welke eisen stelt de wet aan het archiefbeheer?

Een goede informatievoorziening is vanuit drie oogpunten van belang: het bedrijfsvoeringsbelang, waaronder de verantwoording, de rechten en plichten van de burger (het WOB-belang) en het cultureel erfgoed belang. De Archiefwet, het Archiefbesluit en de drie ministeriële regelingen werken deze zorgplicht verder uit. Centraal beginsel van de Archiefwet is dat de zorgdragers hun archiefbescheiden in goede, geordende en toegankelijke staat moeten brengen en bewaren. We noemen hier enkele cruciale bepalingen die uit dit hoofdbeginsel van de Archiefwet volgen:

- Een zorgdrager is verplicht om voldoende deskundig personeel in dienst te hebben, zodat het archiefbeheer conform de wettelijke en interne eisen kan plaatsvinden.
- Een zorgdrager is verplicht de organisatie van het archiefbeheer te regelen in interne beheersregels.
- Een volledig overzicht is vereist van de archieven die de zorgdrager beheert. Dit overzicht en (geautomatiseerde) toegangen zorgen ervoor dat bekend is welke informatie wordt beheerd en dat de informatie volledig toegankelijk en raadpleegbaar is.
- Een zorgdrager vernietigt archiefbescheiden alleen op grond van een wettelijk vastgestelde selectielijst.
- Een zorgdrager is verplicht de archiefbescheiden die tot het cultureel erfgoed behoren, tijdig over te brengen naar een archiefbewaarplaats van het rijk.
- Bij de instelling en opheffing van een ZBO of PBO-orgaan regelt de zorgdrager de overdracht van zijn archief.

De Erfgoedinspectie ziet er op toe dat de centrale overheid deze verplichtingen naleeft (art. 25a Archiefwet 1995).

6. Meer weten?

Wilt u meer over dit onderwerp weten, raadpleeg dan ons rapport '*De andere overheidsorganen. Archiefwet en zelfstandige bestuursorganen*'. Dit rapport uit 2000 geeft informatie over de bestaansreden van ZBO's, de bestuurlijke context en over de toepassing van de Archiefwet.

Raadpleeg verder onze website www.erfgoedinspectie.nl

